

материнську працю, нехай кілька разів дитина встане разом з матір'ю – задовго до світанку, нехай піде з нею на ферму, побачить, як нелегко працювати – і в серці з'явиться співчуття. Відчуття серцем найдорожчої в світі людини – матері – є великою школою людяності, могутнім засобом облагородження [1].

Значне місце у вихованні підростаючого покоління В.О. Сухомлинський відводив трудовому вихованню дітей як у сім'ї, так і в школі, вихованню любові до праці, працьовитості, поваги до людей праці, на що сьогодні ми мало звертаємо уваги. „В трудовій діяльності народ бачить найважливіший засіб самовираження, самоствердження особистості ...Важливість виховного завдання в тому, щоб почуття особистої гідності, особистої гордості кожного вихованця ґрунтувався на успіху в праці” [3, с.132].

Водночас він відзначав, що марне витрачання часу, байдикування, ледарство проникає навіть у життя сільських дітей. Ці слова сьогодні є як ніколи актуальними. Дійсно, дітей перетворили в „бездушних споживачів радощів, вони навіть не усвідомлюють звідки та радість прийшла” [1, с.11].

Василь Олександрович стверджує, що справжнім громадянином стане лише той, у кого в зрілі роки прискорено заб'ється серце, коли він пригадає, які неповторні радощі давала у дитинстві щаслива, життєрадісна праця. Тому перед освітянами стоїть нерозв'язане важливе завдання у формуванні громадянина української держави – сформувати народне ставлення до праці.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.
2. Сухомлинський В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1978. – 136 с.
3. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Изд-во политической литературы, 1973. – 272 с.

Анотація
Г.И.Коберник

Формирование гражданских качеств школьников в педагогическом наследии В.А.Сухомлинского

В статье раскрыты педагогические условия формирования таких компонентов гражданского воспитания: обязанность, ответственность, нравственность, сознание, долженствование, любовь и уважение к своим родителям, близким людям.

Ключевые слова: гражданственность, обязанность, ответственность.

Summary
G.I.Kobernik

The Forming of Schoolchildren's Civil Skills in the Pedagogical Heritage of V.O.Sukhomlyns'kyi

The pedagogical conditions of forming such components of civil upbringing as duty, responsibility, moral consciousness, love and respect to parents and close people are analysed in the article.

Key words: citizenship, duty, responsibility.

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 37.018.1

Л.І.КОВИЛЯНСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Чернівці)

„...кожна людська особистість неповторна”

(ідеї В.О.Сухомлинського у професійній підготовці сучасних гувернерів)

У статті йдеться про можливість творчого використання ідей В.О.Сухомлинського у процесі професійної підготовки гувернерів у ВНЗ. Зокрема, розкривається бачення видатним педагогом індивідуального підходу у навчанні й вихованні дітей, підготовки учителів до його реалізації. Автор наголошує на доцільності вдумливого прочитання й інтерпретації поглядів В.О.Сухомлинського як теоретичного підґрунтя підготовки сучасних домашніх учителів/вихователів.

Ключові слова: гувернер, професійна підготовка, індивідуальний підхід, теоретико-методологічні засади.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Вітчизняна освіта сьогодні знаходиться на новому етапі свого розвитку: відбувається інтеграція у європейський та світовий освітній простір, виникають альтернативні педагогічні системи і типи навчальних закладів, удосконалюються теоретичні концепції, розробляються шляхи їх практичної реалізації, однак українська педагогіка

не зможе зайняти належного місця без творчого використання ідей, набутих попередніх століть, спадщини видатних педагогів минулого. Серед них особливе місце займає Василь Олександрович Сухомлинський. Не просто всесвітньо відома особистість, а „працелюб до самозабуття, закоханий у педагогічну справу”, „яскрава зірка першої величини на педагогічному небосхилі”, „людина чітко усвідомленої мети, справжній титан праці”, „людина великої душі, великого серця і розуму”, „унікальна особистість, яка випромінювала світло”, „обпалений добротою”, „поборник добра, краси, правди”. Все, що він створював, робилося з позиції користі для дитини; В.О.Сухомлинський сміливо проектував людину сильну, діяльну, активну й водночас добру, люблячу, щасливу.

Подвижник педагогічної науки ХХ століття не визнавав „бездітної педагогіки”, не терпів сліпого наслідування, „рецептурної педагогіки”, коли все розписано [5, с.90], не приймав і не схвалював будь-якої моди в педагогіці. Його думки співзвучні сьогоденню й відзначаються глибокою оригінальністю, новаторством. Яскравий талент, величезне прагнення до знань, сила волі, колосальна працьовитість, організованість, зібраність, цілеспрямованість – ось основа, на якій будувалась уся його життєва й творча діяльність. В.О.Сухомлинського характеризували скромність і вимогливість, невтомна праця розуму й душі, жадоба до праці задля загального добра, він, „Завжди був, як солдат у бою, як робітник біля верстата, як хлібороб у полі” [5, с.116] і сам являв собою довершений зразок людини майбутнього.

Спадщина В.О.Сухомлинського не потребує „осучаснення”, не слід намагатися прямолінійно „впровадити” чи адаптувати ідеї видатного педагога до реалій сьогодення, однак варто вдумливо й уважно проаналізувати їх як гуманістичну парадигму виховання, теоретичне підґрунтя для розробки сучасних педагогічних концепцій, у тому числі й підготовки педагогічних працівників. Це повною мірою стосується й губернерства як педагогічної системи, одного із альтернативних напрямів здобуття дошкільної та початкової освіти в Україні на сучасному етапі. В умовах кризи соціально-економічного, духовного, культурного розвитку суспільства особливого значення набуває сім'я як оптимальне природне середовище розвитку, виховання та навчання дітей. Саме тому держава здійснює кроки щодо підтримки та захисту сім'ї як соціального інституту, який відповідатиме за виховання, навчання та розвиток дітей. Спрямованість державних заходів на забезпечення можливості отримання освіти у домашніх умовах сприяла відродженню інституту домашніх вихователів/учителів. Дошкільну освіту, зокрема, яка є фундаментом, первинною складовою частиною системи неперервної освіти можна отримати як у дошкільному закладі, так і в сім'ї, відповідно до Закону України „Про дошкільну освіту”. Професійна діяльність домашнього педагога/вихователя передбачає освітньо-виховну діяльність, соціально-педагогічну допомогу сім'ї, психотерапевтичну, корекційну роботу та педагогічну просвіту батьків. Ґрунтовні теоретичні розробки проблеми губернерства визначають наступні можливі оптимальні шляхи його розвитку у ХХІ сторіччі: робота з дітьми з особливими потребами; губернери-домашні учителі; губернери-вихователі та губернери-батьки-вихователі у дитячих будинках сімейного типу [4, с.234-235]. Усі ці категорії фахівців – педагогічні працівники різних кваліфікацій та напрямів педагогічної освіти. Саме тому найближчим часом низкою державних законодавчих актів необхідно визначити їх статус, права й обов'язки, можливості отримати категорії та звання відповідно до розповсюдженої практики атестації педагогічних кадрів, пільги, вирішити проблеми визначення педагогічного та загального стажу роботи, можливості державного контролю за їх діяльністю, пенсійне забезпечення, підвищення кваліфікації тощо. Не аби якого значення набуває й необхідність теоретико-методологічного обґрунтування концепції професійної підготовки губернерів у вищих навчальних закладах, підґрунтям якої, зокрема, є спадщина видатних педагогів, у тому числі й Василя Олександровича Сухомлинського.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема професійного розвитку фахівця, становлення його особистості активно розробляється у професійній педагогіці, психології, акмеології і знаходить своє відображення у науковому доробку С.Батищева, Н.Гузій, А.Деркача, Є.Климова, Т.Кудрявцева, Ю.Поваренкова, О.Романової, В.Рибалка, В.Шадрикова та інших. Питання оновлення вищої педагогічної освіти, розроблення теоретичних і методичних засад професійно-педагогічної підготовки студентів здійснюється у працях В.Андрущенка, В.Бондаря, О.Глузмана, О.Дубасенюк, А.Капської, Л.Кондрашової, Н.Кузьміної, О.Кучерявого, В.Лугового, О.Пехоти, В.Семиченко, В.Сластьоніна, Л.Хомич та інших.

Проблема губернерства у історико-педагогічному, соціально-педагогічному, теоретико-практичному аспектах у останнє десятиліття активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. У контексті нашого дослідження вартісними вважаємо праці й дисертаційні роботи Н. Ковалевської, О.Корх-Черби, Є.Сарапулової, В.Стинської, С.Трошиної (історичний аспект діяльності та підготовки домашніх педагогів); А.Бардінова, А.Богущ, О.Білої, Л.Безбах, Г.Беленької, А.Ганічевої, О.Савушкіної, Є.Петрової, Н.Рогальської, Д.Федоренко (зміст професійної підготовки губернерів у системі середньої професійної та вищої освіти); К.Волинець,

М.Головко, С.Куприянова, С.Марченко, Р.Охрімчук, Л.Пасечник, Н.Савельєвої, Т.Скорик, С.Теплюка, Т.Тимохіної, Т.Ткачук, О.Шароватової (професійно-педагогічна діяльність гувернера в умовах варіативної освіти), І.Акіншевої, Л.Завацької, З.Зайцевої, Н.Корпач, Т.Лодкіної, Н.Максимовської, В.Постового (специфіка діяльності соціального гувернера та його підготовки у ВНЗ). Усі ці наукові праці свідчать про інтерес науковців та практиків до проблеми й на користь її подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті... З огляду на вище зазначене метою даної публікації є спроба аналізу, творчого прочитання та інтерпретації поглядів В.О.Сухомлинського на індивідуальне навчання й виховання як теоретичного підґрунтя професійної підготовки сучасних гувернерів у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу... Система освіти є одним з інструментів керування соціумом та показником ефективності його функціонування. Саме тому розвиток системи неперервної освіти, вагомою складовою якої є вища професійна освіта, забезпечує, з одного боку, самореалізацію, самовираження й самоствердження особистості, а з іншого – гарантує поступальний, стійкий та стабільний суспільний прогрес. До її основних тенденцій, що яскраво виявляються в ХХІ столітті, відносять більш глибоке усвідомлення значущості кожного освітнього рівня як органічної частини системи; комп'ютеризацію та технологізацію навчання; перехід від інформативних до активних методів і форм здобуття знань з включенням в діяльність студентів елементів проблемності, наукового пошуку, різноманіття форм самостійної роботи. Сьогодні відбувається переорієнтація вищої професійної освіти з гностичного („знаннєвого”) на діяльнісний підхід, а основна мета професійної підготовки розглядається як формування здатності до активної діяльності, професійної творчості, знання ж перетворюються на засіб розвитку особистості.

Важливим індикатором розвитку професійної вищої освіти є її орієнтація на потреби ринку праці, який суттєво змінився за останні десятиліття. Соціально-економічні перетворення в Україні покликали до життя нові професії, напрями підготовки, відродили спеціальності, що у минулі роки не вважались суспільно затребуваними. Серед них – професія гувернера як фахівця з індивідуального виховання, навчання й розвитку дитини в умовах сім'ї. В Україні сьогодні фахівців індивідуального навчання й виховання – гувернерів – готують у системі вищої освіти як спеціалізації основних педагогічних спеціальностей – „Початкова освіта”, „Дошкільна освіта”, „Соціальна педагогіка”, „Музична освіта й виховання”. Система підготовки гувернерів, на думку С.Куприянова, у якості базових цілепокладальних компонентів містить, з одного боку, формування й розвиток необхідних професійних якостей (педагогічних знань, умінь, інтуїції), що забезпечать їм професійний підхід до діяльності, а з іншого – створення умов для постійного удосконалення власної педагогічної майстерності (формування установки на саморозвиток, залучення до експериментальної роботи) [2, с.10]. Зміст цієї підготовки інтегрує загальнопрофесійне навчання та пошук й розвиток індивідуального професійного іміджу. Професійна підготовка повинна забезпечити оволодіння майбутнім домашнім педагогом усім комплексом знань та практичних умінь для надання багатопрофільних послуг й педагогічної допомоги сім'ї в індивідуальному навчанні й вихованні дитини, її соціалізації, розвитку творчих здібностей, корекції поведінки; сприяти виробленню умінь надавати необхідну психолого-педагогічну допомогу батькам тощо.

Професійна діяльність є результативною тоді, коли структура особистості фахівця відповідає структурі його діяльності. Якісна підготовка гувернерів у ВНЗ опирається на положення, що обґрунтування її змісту базуватиметься на всіх елементах й аспектах майбутньої професійної діяльності як аналогів для створення інтегрованих блоків навчальних дисциплін. Крім того, зміст підготовки міститиме компоненти, що забезпечуватимуть всебічний розвиток особистості, загальноосвітню та професійну підготовку; матиме гнучку структуру й конструюватиметься на основі його моделі. Для розробки моделі професійної підготовки гувернерів суттєвим є визначення й усвідомлення змісту та особливостей його діяльності.

Професійна діяльність гувернера надзвичайно різнопланова й багатоаспектна, у ній виокремлюються інваріантна та варіативна діяльність, вибір якої визначається особливостями та запитамі сім'ї. Якщо інваріантна частина охоплює в основному схожі для більшості сімей вимоги (фізичний розвиток дитини, організація дозвілля, оволодіння навичками самообслуговування, підготовка до шкільного навчання, формування уявлень про оточуючий світ та суспільство, розвиток морально-етичних якостей, формування навичок культури поведінки тощо), то спектр варіативних видів є надзвичайно широким: від навчання іноземним мовам, музиці, основам образотворчого мистецтва, танцям до знайомства з прийомами самозахисту, альтернативних систем загартування й фізичного розвитку, навчання престижними видами спорту (теніс, фігурне катання, кінний спорт), формування технічних навичок, поглибленого розвитку особистісних

нахилів дитини [1, с.197]. Для значної частини сімей гувернер – фахівець, що здійснює також функції логопеда, реабілітолога, патронажної сестри з догляду за хворою дитиною тощо.

Педагогічна цінність гувернерства полягає перш за все у тому, що особистісно-орієнтований підхід дозволяє задовольнити освітні та соціокультурні запити різних категорій дітей різного віку, використовуючи потенціал спільного проживання у сім'ї. О.Савушкіна переконана, що гувернерство всеохоплююче і немає нічого, що не могло б стати змістом даної форми альтернативної освіти, а його особлива значущість визначається відсутністю жорсткої регламентації діяльності, гуманістичними відносинами учасників освітньо-виховного процесу, тривалим характером взаємодії між дитиною та вихованцем тощо [3, с.3-4]. Разом з тим говорити про відновлення гувернерства у формах минулих століть недоцільно і навіть шкідливо. Вибудовуючи сучасну модель, слід звернути увагу на наступні чинники:

- змінену систему батьківських запитів та потреб стосовно навчання і виховання дітей;
- сучасні проблеми сімейного виховання, спілкування батьків та дітей;
- потреби реформування сучасних освітніх закладів та системи позашкільної освіти у напрямі підвищення якості освіти, виховання та соціалізації дитини;
- тенденції розвитку освітніх систем в Україні та за кордоном;
- результативність індивідуального навчання й виховання як особливої педагогічної системи;
- характер та проблеми взаємодії освітніх закладів та сім'ї [2, с.6].

Аналіз вищезазначених чинників, їх урахування в моделі підготовки сучасних гувернерів дозволяє стверджувати, що гувернерство як педагогічне явище постало з потреби у формуванні яскравої неординарної особистості, здатної здійснювати подальший поступ людської цивілізації. Розвиваючись у надрах родинного виховання, воно відображало педагогічну орієнтацію та запити суспільства в цілому. Гувернерство не відноситься повною мірою ні до родинної, ні до державної форм виховання й навчання підростаючого покоління, а знаходиться на межі цих систем й очевидно саме цим є привабливим для значної частини населення. Для гувернерства як форми індивідуального навчання та виховання дітей притаманні такі ознаки: виховання й навчання дітей є індивідуалізованим; освітньо-виховний процес відбувається в домашніх умовах або в освітньо-виховній установі закритого типу, де створюється мікроклімат, наближений до умов родинного виховання; педагогічний процес організовується таким чином, щоб діти сприймали гувернера одночасно як вихователя та учителя й близьку людину, авторитет якої є не нижчим, ніж авторитет батьків [4, с.84].

Сучасне гувернерство повинно стати такою педагогічною системою, яка:

- автономно від інших освітніх систем чи у взаємодії з ними забезпечить всебічну і якісну освіту, виховання, соціалізацію та розвиток окремих категорій дітей;
- змодельє у стосунках гувернера з дитиною та членами родини умови гармонійного сімейного освітньо-виховного середовища;
- базуватиметься на потребах окремої родини і разом з тим задовольнятиме запити значної частини суспільства в особливих педагогічних технологіях, які забезпечуватимуть оптимальне поєднання сімейного та суспільного виховання та навчання [2, с.7].

Сучасне гувернерство здатне сприяти вирішенню цілого комплексу завдань, які складають суттєву проблему масової дошкільної та початкової ланок освіти. До них відносимо:

- забезпечення індивідуального темпу навчання на основі урахування пізнавальних можливостей конкретної особистості (стан здоров'я, характер сформованих пізнавальних інтересів тощо);
- вирішення і, що більш важливо, попередження можливих конфліктних стосунків у системі „учень – батьки – учитель”;
- досягнення терапевтичного ефекту при певних захворюваннях дітей, наприклад, невротичного синдрому, як наслідку шкільної дезадаптації дитини;
- повноцінне навчання й виховання дітей з проблемами здоров'я (соматичного характеру чи більш стійких порушень, що призвели до інвалідності);
- реалізацію інтелектуального потенціалу та психолого-педагогічний захист обдарованих дітей, особливо тих, що мають нестандартні прояви у поведінці;
- зняття синдрому „батьківської тривожності” та в цілому підвищення психолого-педагогічної культури батьків, що є окремих напрямом гувернерської діяльності сьогодні;
- здатність давати багатий дослідницький матеріал щодо сімейного виховання, спілкування та функціонування сучасної родини.

Крім того, відродження гувернерства дозволить більшості освітніх закладів переосмислити своє призначення, функції, зміст та форми діяльності, компенсувати негативні та актуалізувати позитивні можливості, які несе у собі процес реформування системи освіти [3, с.3].

Гувернерська діяльність відрізняється глибокою особистісною спрямованістю, може відбуватися в індивідуальних чи колективних формах (за умови наявності у сім'ї різновікових дітей), включає елементи навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості, має специфічні завдання, зміст, методи, носить неформальний й комфортний характер для усіх її учасників. Гувернерство – феномен соціальної сфери сучасного суспільства, головною характеристикою якого є індивідуалізація виховання й навчання дітей в умовах родини, яке здійснюється спеціально запрошеним педагогом. Така діяльність вибудовується на договірних основах, які передбачають економічну угоду, визначення освітніх потреб суб'єктів й функціональних обов'язків домашнього педагога, і як результат – передачу окремих соціалізуючих функцій родини фахівцеві-гувернерові. Незважаючи на те, що гувернерство – особлива форма домашньої освіти та виховання, воно реалізує й загальносуспільні цілі. Дві форми виховання – сімейна та суспільна – співіснують протягом століть, взаємодіючи між собою, та у залежності від типу суспільних стосунків розвивають певні сторони та напрями соціалізації особистості, формують культурні установки, норми та ідеали. Домашнє наставництво розглядається як тенденція соціальної взаємодії, соціальний механізм розвитку сімейного та громадського виховання й освіти. Гувернерство вирішує суспільні завдання в індивідуальній формі, у ньому консолідовані запити сім'ї, її освітній вибір, тобто така альтернативна освітньо-виховна система може трактуватися як соціокультурний механізм вирішення протиріч між свободою і необхідністю в соціалізації особистості (С.Марченко).

Домашній учитель, переконаний вчений Д.Федоренко, на багато десятиліть, а то й на ціле століття знадобиться для значної частини населення України. Він зауважує, що сучасний гувернер повинен відповідати вимогам національного державотворення, вітчизняної культурології на рівні світових потреб і стандартів, а надані ним знання, виховані уміння й навички визнаватися державою і підкріплюватися відповідним документом [8, с.5]. До переліку необхідних знань, які повинен опанувати домашній наставник, він відносить: українське православ'я, релігієзнавство (з розділами про іудаїзм, іслам та інші релігії, які існують на теренах України), малюнок, композицію, різні техніки орнаменталізації й розпису, ритміку, спів, народно-музичну та пісенну творчість українців, володіння музичними інструментами (бандура, фортепіано, баян, гітара), знання мов (окрім державної, на рівні спілкування – російською, англійською, французькою, німецькою), психолого-педагогічні знання, норми народної етики і етикету, медичні знання тощо. Науковець зазначає, що „у складному господарстві виховання, навчання і підготовки до життя підростаючого покоління в нових соціальних умовах і державних реаліях” потрібно самотужки долати труднощі та готувати високо кваліфіковані учительські кадри нової спеціальності.

Це означає, що теоретична та практична підготовка гувернерів у ВНЗ, оперта на системний, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підходи, повинна максимально сприяти формуванню професіоналізму майбутнього фахівця, його готовності до виконання професійних обов'язків, а інтеграція блоків дисциплін гуманітарної та соціально-економічної; природничо-наукової предметної й професійно-орієнтованої підготовки – стимулювати його професійно-особистісне становлення й зростання. Така підготовка повинна відбуватися в контексті особистісно-орієнтованої парадигми освіти й ґрунтуватися на загальнолюдських та особистісних цінностях, серед яких провідними є моральні та культурні орієнтири людини, що визначають спрямованість розвитку педагогічних систем, а практична педагогічна діяльність в гуманістично орієнтованому процесі будуватиметься через призму формування цінностей у майбутніх гувернерів, провідною з яких є визнання дитини (учня, вихованця) головною цінністю освітнього процесу.

Вища професійна освіта – це процес, що детермінується суспільними та особистісними ідеалами освіченості й одночасно сприяє загальнокультурному й професійному розвитку особистості. Гуманістична парадигма вищої професійної освіти визначається науковцями (Клушина Н., Чобітько М.) як сукупність методологічних й теоретичних передумов побудови процесу підготовки фахівця, серед яких найбільшу значущість мають сприйняття людини як найвищої соціальної цінності, творча самореалізація особистості, особистісно-орієнтований підхід до вирішення завдань професійної діяльності й досягнення високого рівня освіченості. Саме гуманістична парадигма освіти й складає серцевину теоретичної спадщини та основу професійної діяльності В.О.Сухомлинського, а тому повинна стати підґрунтям розробки концепції професійної підготовки учителів та гувернерів як особливої категорії педагогічних працівників.

Вважаючи виховання творенням Людини, В.О.Сухомлинський порівнює педагога зі скульптором, підкреслюючи, що вчитель – це людинознавець, об'єктом праці якого є найтонші сфери духовного життя особистості в процесі їх формування. Саме тому у творчій спадщині В.О.Сухомлинського проблема індивідуального підходу до дитини, методики індивідуального навчання й виховання займає особливе місце. „Людина неповторна”, „Розвиток індивідуальних

здібностей і нахилів учнів”, „Педагогіка серця”, „Моя педагогічна віра”, „Обережно: дитина!”, „Людина – найвища цінність” „Найвідсталіший у класі” - ось далеко не повний перелік статей видатного педагога, де він репрезентує своє бачення освітньо-виховної діяльності з розкриття індивідуальних здібностей, нахилів кожної дитини.

„Індивідуальні задатки, таланти, обдарування відзначаються великою різноманітністю, неповторністю поєднань, яскравістю особистих рис” [7, с.88], – писав В.О.Сухомлинський, а це означало, що „... кожна людська особистість неповторна, що виховання нової людини... полягає насамперед у розкритті цієї неповторності, самобутності, творчої індивідуальності” [7, с.93]. Працюючи з дітьми різного віку, починаючи від дошкільників, яких у Павлиші уперше почали систематично готувати до школи, він формулює кредо індивідуального виховання та навчання – „...вести кожного вихованця тією доріжкою, на якій з найбільшою яскравістю може розкриватися сила його розуму і умінь, майстерність і творчість. Скільки учнів – стільки й доріжок” [7, с.93].

Широко відомими є твердження видатного освітянина про те, що „немає абстрактного учня”, „Немає дітей обдарованих і необдарованих, талановитих і звичайних. Обдаровані, талановиті всі без винятку діти. Розпізнати, виявити, розкрити, виростити, виплекати в кожного учня його неповторно індивідуальний талант – це означає піднести особистість на високий рівень розквіту людської гідності” [7, с.96]. Таке розуміння навчання й виховання виокремлює педагогічну систему В.О.Сухомлинського й ставить її в один ряд з ідеями Я.-А.Коменського, Й.-Г.Песталоцці, А.Дистервега та інших видатних освітян минулого.

Вважаючи індивідуальну бесіду з вихованцем мистецтвом, В.О.Сухомлинський дає педагогам конкретні поради, як от – „умійте вислухати скаргу”, „бережіть таємницю, яку довірила вам людина”, „умійте бути терплячим...”, „умійте побачити в очах свого вихованця найтонші порухи його душі...”, „знайдіть слово – єдине слово треба шукати серед тисяч, – яке тонко, розумно, тактовно спонукало б вашого вихованця розкрити своє серце”, „передусім принесіть їм (дітям - Л.К.) радість...” [6, с.603-606]. Іншими словами учитель повинен прагнути відкривати в дитині нове і бачити її в процесі становлення, вірити в людину, у добрі начала у ній, бути терпеливим та витриманим, чуйним, уміти контролювати свої емоції, поєднувати сердечність з мудрістю, відчувати, чим живе, про що думає, з чого радіє і чим засмучується вихованець. Учні В.О.Сухомлинського згадують, що його мова була сповнена „... якоїсь зовні малопомітної, прихованої, внутрішньо ритмізованої, непоказної експресії,... пройнята наскрізною зацікавленістю, проблемністю” [5, с.210], а його педагогічні твори не є безликою теорією, усі вони наповнені конкретними прикладами з його шкільної практики, іменами учнів, подіями з його педагогічної діяльності, тобто максимально персоніфіковані, олюднені.

Володіючи феноменальною пам'яттю (наприклад, знав усього „Євгенія Онегіна” О.С.Пушкіна), В.О.Сухомлинський не тільки легко запам'ятовував прочитане й почуте, а й знав усіх дітей, які навчалися в школі (а їх було у різні роки до 570!), і не лише за прізвищами, а й їхню успішність, добре пам'ятав також й тих, хто закінчив школу, їх подальше життя та діяльність [5, с.69]. „Мене цікавила кожна дитина: хотілося знати, чим вона живе, що її хвилює і цікавить, які у неї радощі і прикрощі”, – писав В.О.Сухомлинський [5, с.99]. Це було першою умовою його системи роботи.

У „Спогадах про Сухомлинського” один з авторів згадує, що видатний педагог знаходив потрібну книгу чи помітку у записній книжці (а їх у нього було понад 40), згадуючи якогось учня, роки навчання, його подальшу долю. Особистісний інтерес В.О.Сухомлинського до кожного школяра не суперечив необхідності формування колективу та його впливу на становлення особистості. Колектив для нього – це множина індивідуальностей. Педагог вважав, що у кожного учителя повинні бути свої вихованці і це не входить у протиріччя із загальношкільним колективом, навпаки – такі школярі – це „люди, в яких він (педагог – Л.К.) залишає сам себе” [6, с.562] – зміцнять, згуртують маленькі особистості і це є умовою функціонування справжнього колективу як виховної сили.

Вартісними є думки та практична діяльність В.О.Сухомлинського щодо індивідуального навчання. Він був переконаний, що „... в навчанні має бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці (в характері завдань), і часі” [6, с.437]. Добираючи індивідуальні завдання для школярів на кожен урок, працюючи з ними у позаурочний час, видатний освітянин притримувався думки, що учитель – „не строгий контролер”, а помічник, співрозмовник, одностудець учня. Тільки на такому уроці, додатковому занятті, занятті гуртка „...панує атмосфера взаємної доброзичливості,...панує інтелектуальне натхнення” [6, с.439]. Досягнення мети індивідуалізованого навчання повинно ґрунтуватися на певній системі принципів. Розглядаючи принципи індивідуалізації, доцільно в першу чергу назвати розроблені В.О.Сухомлинським ще 1966-го року „положення” у сфері розумової праці, які, на наш погляд, спрямовували учителя саме на індивідуалізацію навчання; тобто є системою принципів індивідуалізованої організації навчання.

Пам'ятаючи, що в губернерській діяльності взаємодія з батьками, позитивна співпраця й спілкування є однією з принципових основ роботи, актуальними будуть погляди В.О.Сухомлинського про єдність сімейного і суспільного виховання. У книзі „Павлиська середня школа” він писав, що найбільш повноцінне суспільне виховання – це шкільно-сімейне. Разом з тим усі шкільні проблеми повинні знаходити своє відбиття в родині, усі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, спрямовані своїм корінням у родину, і що давно минув той час, коли громадськість була позбавлена можливості втручатися в навчально-виховний процес. У той же час він вказував й розходження виховання в родині та школі, особливості роботи школи з родиною, вважаючи, що у школі в процесі виховання переважає начало змістовне, у родині – емоційне. У той же час жодна суспільна установа не може прищепити дитині таких якостей, які формує родина. Саме тому вчителі повинні звертатися до родини як до того сприятливого ґрунту, на якому зростає, розвивається, виховується дитина, адже на моральному здоров'ї родини будується педагогічна мудрість школи. Порівнюючи педагогів і батьків зі скульпторами, що допомагають дитині творити власну особистість, він підкреслював важливість єдності позицій у цьому процесі. Шляхами шкільно-сімейного виховання відомий педагог вважав педагогічну просвіту батьків, вивчення сім'ї, участь батьків у навчально-виховному процесі як членів педагогічної ради, як учасників обговорення питань навчання і виховання, повсякденна участь родини у вихованні дітей і роботі школи. В.О.Сухомлинський рекомендував розташовувати школи поблизу від місця проживання, вивчати духовне життя кожної сім'ї, організовувати батьківські школи, піклуватися про здоров'я дітей. Утворена з його ініціативи батьківська школа в Павлиші передбачала курс педагогіки і психології (250 годин), при цьому батьки відвідували її відповідно до вікових особливостей дітей: 1 група – дошкільна (5-7 років); 2 група – I-II класи; 3 група – III-IV класи; 4 група – V-VII класи; 5 група – VIII-X кл. Кожній з них двічі на місяць читали лекції директор, завуч, найдосвідченіші вчителі проводили бесіди. При цьому теоретичні знання пов'язувалися з практикою виховання в родині, приділялась велика увага психології особистості, фізичному, моральному, естетичному і розумовому вихованню, розкривався зв'язок теорії і духовного життя дитини.

Для того, щоб ефективно здійснювати індивідуалізацію навчання та виховання, сам педагог повинен відповідати певним вимогам. Адже вихованець – дзеркало вихователя і „Проблему виховання здібностей, нахилів, покликання не можна розв'язати практично без безпосереднього впливу особистості педагога на особистість вихованців. Здібності виховуються тільки здібностями, нахили – нахилами, покликання – покликанням” [6, с.562], – пише В.О.Сухомлинський. У цьому правда переконань, життя та діяльності самого видатного Педагога.

Відновлення губернерства у його нових якостях може залишитися лише ідеєю, проектом, якщо не враховувати об'єктивні внутрішні та зовнішні суспільні умови, що детермінують його розвиток. Найсуттєвішими серед них є

- гідне місце повинні зайняти освіченість, культура, інтелігентність в українській державі XXI століття;
- державна підтримка (матеріальна, законодавча тощо) інновацій в освіті, у тому числі й губернерської системи навчання і виховання;
- можливості кожної окремої родини використовувати своє право надання дитині відповідної освіти;
- створення системи підготовки фахівців індивідуального навчання й виховання, починаючи від закладів середньої професійної та вищої освіти, з урахуванням потреб у перекваліфікації кадрів та отриманні другої спеціальності у системі післядипломної педагогічної освіти;
- створення позитивної громадської думки, різноманітних об'єднань батьків та фахівців індивідуального навчання й виховання з метою налагодження співпраці з державними освітньо-виховними установами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку... Таким чином, проектуючи й реалізуючи концепцію професійної підготовки сучасних фахівців індивідуального навчання й виховання в умовах сімейного виховання – губернерів, необхідно вдумливо та уважно аналізувати спадщину видатних педагогів минулого, зокрема В.О.Сухомлинського. Ідеї видатного педагога щодо індивідуального підходу у вихованні й навчанні дітей, підготовки педагогів до такої діяльності, взаємодії родини та школи є реальним теоретичним підґрунтям формування гуманістично спрямованої особистості майбутнього губернера у процесі вузівської підготовки. Подальшої розробки потребує дослідження еволюції науково-теоретичної думки вітчизняних та зарубіжних педагогів щодо педагогічного потенціалу індивідуального навчання та виховання та шляхів її творчого використання в сучасних умовах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Куликова Т. А. Семейная педагогика и домашнее воспитание / Татьяна Александровна Куликова. – М. : Academia, 1999. – 232 с.
2. Куприянов С. В. Организация работы губернской службы / Сергей Владимирович Куприянов. – Иваново : Ивановский гос.ун-т, 1992. – 32 с.
3. Савушкина Е. В. Введение в специальность „Губернер” / Елена Васильевна Савушкина. – Рязань : Рязанский гос.пед. ун-т им.С.Есенина, 1999. – 23 с.
4. Сарапулова С. Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності губернера / Євгенія Геннадіївна Сарапулова. – К. : МАУП, 2003. – 264 с.
5. Спогади про Сухомлинського / [упоряд. С. П. Заволока]. – К. : Рад. школа, 1990. – 223 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 2 – 670 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5 – 639 с.
8. Федоренко Д. Кто почне першим? /Д. Федоренко // Освіта. – 2000. – 12-19 липня. – С. 5.

Анотація

Л.И.Кобылянская

„...каждая человеческая личность неповторима”

(идеи В.А.Сухомлинского в профессиональной подготовке современных губернаторов)

Стаття посвящена рассмотрению путей творческого использования наследия В.А.Сухомлинского в процессе профессиональной подготовки губернаторов в ВУЗе. В частности, раскрывается обоснование выдающимся педагогом индивидуального подхода в обучении и воспитании детей, подготовки учителей к его реализации как теоретико-методологическое обоснование подготовки современных домашних учителей.

Ключевые слова: губернатор, профессиональная подготовка, индивидуальный подход, теоретико-методологические основы.

Summary

L.I.Kobylyans'ka

„... Each Human Person is Unique”

(V.O.Sukhomlyns'kyi Ideas in Professional Tutors Training)

In the article we consider ways of creative use of V.O.Sukhomlyns'kyi heritage in professional training tutors in higher education. In particular, the study revealed an outstanding teacher of individual approach in training and educating children, training teachers to implement it as a theoretical and methodological basis of training modern home teachers.

Key words: tutor, training, individual approach, theoretical and methodological foundations.

Дата надходження статті:

„29” серпня 2011 р.

УДК 371.11(477)

О.П.КОВАЛЬСЬКА,

здобувач
(м.Київ)

Діяльність керівників ЗНЗ щодо забезпечення правової освіти учнів початкової школи у контексті педагогічних поглядів В.О.Сухомлинського

Розглядається діяльність керівників ЗНЗ щодо забезпечення правової освіти учнів початкової школи, розкриваються шляхи здійснення правоосвітньої та правовиховної роботи з ними у контексті педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: правова освіта, правове виховання, правова культура, правова свідомість, управління правовою освітою учнів.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинути, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя [1, с.80].

На жаль, сучасний стан духовної культури і моралі суспільства в Україні викликає занепокоєння. Втрата ціннісних орієнтирів, прагматизація життя, пропаганда насилля з екранів